

STUDIA IURIDICA MONTENEGRINA

ČASOPIS STUDIA IURIDICA MONTENEGRINA

Glavni i odgovorni urednik prof. dr Zoran Stojanović
(Editor-in-Chief)

Redakcija prof. dr Zoran Stojanović (Podgorica)
(Editorial Board) prof. dr Olivera Vučić (Beograd)
prof. dr Vilim Bouček (Zagreb)
prof. dr Slobodan Panov (Beograd)
prof. dr Marko Petrak (Zagreb)
prof. dr Davorin Lapaš (Zagreb)
prof. dr Marija Karanikić Mirić (Beograd)

Izdavački savjet akademik Dragan K. Vukčević, predsjednik
(Editorial Council) akademik Đorđije Borozan
akademik Viljem V. Smirnov
prof. dr em. Mihajlo Dika
prof. dr Budimir P. Košutić
prof. dr Miodrag Orlić

Sekretar mr Andrej Bracanović
(Secretary of Editorial Board)

Dizajn Jovana Stojanović
(Design)

Priprema za štampu Bojan R. Popović
Prepress Medeon, Podgorica

Izdavač FPN UDG
Publisher Ul. Oktoih br. 1
Podgorica
e-mail: sim@udg.edu.me

Časopis izlazi dva puta godišnje

SADRŽAJ

ZORAN STOJANOVIĆ

Uvodna riječ Glavnog i odgovornog urednika /5/

ČLANCI:

BUDIMIR KOŠUTIĆ

Perspektive zaštite socijalnih prava u Evropi /9/

ZORAN STOJANOVIĆ

Illicit enrichment of public officials
as a criminal offence? /23/

STEVAN LILIĆ

Izvori upravnog prava u Crnoj Gori /35/

DAVORIN LAPAŠ

Diplomatic privileges and immunities for international
non-governmental organizations (ingos): a step towards
a new diplomatic law? /53/

VUK RADOVIĆ

Ultra vires doktrina i pravna sposobnost privrednih društava /75/

MILICA KOVAČ-ORLANDIĆ

Fleksibilizacija radnog prava — izazovi i granice /89/

PRIKAZI:

ANDREJ BRACANOVIĆ

Prof. dr Nevenka Bogojević-Gluščević,
Statut grada Skadra iz prve polovine XIV vijeka
sa dodacima, završno sa 1461. godinom /107/

Prof. dr Nevenka Bogojević-Gluščević,
Statut grada Skadra iz prve polovine XIV
vijeka sa dodacima, završno sa 1461.
godinom, Univerzitet Crne Gore,
Pravni fakultet Podgorica, 2016.

Knjiga *Statut grada Skadra iz prve polovine XIV vijeka sa dodacima, završno sa 1461. godinom* prof. Bogojević-Gluščević važan je i pregalački pothvat na polju naše poznosrednjevjekovne i ranomoderne pravne istorije, ali i u izučavanju društvene istorije uopšte. Na 337 strana, B5 štamparskog formata u tvrdom povezu, pred čitaoca je postavljeno pravo bogatstvo različitog sadržaja koji poteže od recenzija, uvodnih studija, preko izvornog teksta Statuta sa prevodom na naš jezik do priloga.

Priznajući i sama u Predgovoru ovog djela da izučavanje pravne prošlosti primorskih gradova, osim puke atraktivnosti, sobom nosi i poteškoće, prof. Bogojević-Gluščević navodi ključ za razumijevanje značaja ove knjige. Upravo se u pravnoj posebnosti primorskih i gradova u zaleđu mora dogodio susret sa jednom širom pravnom kulturom, prvenstveno onom koju nazivamo recipiranim rimskim pravom, ali i drugim mediteranskim pravnim kulturama — *i. e.* vizantijskom, mletačkom, srednjevjekovnom srpskom i dr. Stoga ovu knjigu treba čitati dvojako: prvo kao napor da se osvijetli jedan konkretni autonomni pravni sistem, ali i kao pregnuće da se pruži komparativni metod za dublje ispitivanje uticaja drugih pravnih kultura koje su ove obale zapljuskivale zajedno sa talasima Jadrana.

Svojevrsnu proemiju ovom djelu čine i recenzije dvaju uglednih istraživača i to (*i*) prof. dr Žike Bujuklića, redovnog profesora Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i (*ii*) prof. dr Marka Višića, vanrednog profesora Filozofskog fakulteta Univerziteta Crne Gore. Ovim je recenzijama nesumnjivo dokazano da je pitanje Skadarskog statuta međunarodno relevantno, ali i da prevazilazi isključivo pravničke egzaminacije.

Recenzijama slijedi Uvodna studija „Skadar i njegovi statuti” na 79 strana. Uvodna je studija zapravo niska zasebnih tekstova triju referentnih autora (sva tri u prevodu sa italijanskog koji je sačinila prof. Vesna Stanković), koji ovako brižljivo odabrani i predočeni profesorkom Bogojević-Gluščević predstavljaju stanovitu tematsku

* Saradnik u nastavi na predmetu Rimsko privatno pravo i Pravna istorija, Fakultet pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica.
e-mail: andrej.bracanovic@udg.edu.me

kolokaciju koja čitaocu — bilo da je onaj bolje obaviješteni, bilo da je početnik-entuzijasta — daje vrijedan i koristan oslonac za snalaženje u samom tekstu Statuta. Prvi u nizu uvodnih tekstova jeste rad italijanskog profesora Gherarda Ortallija „*Statuti između Skadra i Venecije*”. Njemu slijedi tekst bečkog profesora Olivera Jensa Schmitta „*Skadarski statut: Jedan spomenik srednjovjekovnoj Albaniji*”. Uvodnu studiju okončava tekst italijanske autorke, prof. Lucije Nadin pod naslovom „*O tekstu Skadarskog statuta*”.

Prvi od tri rečena teksta najprije ukazuje na relevantnost teksta skadarskog statuta, vezujući ga za savremene i relevantne autore, ali i sjetno referišući na više od jednog stoljeća tokom kojeg su istraživači bili pasivni prema samom Statutu još otkad se našao pobrojan u Fontanijevoj Bibliografiji o statutima sa samog početka XX vijeka. Prva Ortallijeva namjera jeste identifikovanje same epohe koja je izrodila predmetni Statut, ne bi li na taj način što preciznije datirao i nastanak Statuta. Prepoznajući u odredbama Statuta kraljevski naslov (Dušanov), Ortalli nam više ne ostavlja prostor za sumnju da sâm nastanak Statuta pada prije Dušanovog krunisanja za cara na proljeće 1346. godine, te sljedstveno i prije proglašenja Zakonika tri godine docnije. Ova je vremenska vertikalna vrlo dokučivo zaokružena uporedbom sa ostalim statutima sa ovog dijela primorja. U nastavku se kazuje o periodu do ustanovljenja osmanskog vrhovništva u trećoj četvrtini XV vijeka, a naročito o periodu kada su gradom upravljali Balšići, koje autor, doduše, bez posebnog pojašnjenja naziva „knezovima od Albanije”, kao i o prelasku Skadra u zaklon Kriatog Lava sa zapadne obale Jadrana. Na koncu ovog segmenta pripomjenjuje se o Mehmed-pašinom zauzimanju grada. Druga važna namjera ovog teksta jeste da ukaže na pravni kontinuitet Statuta pod različitim gospodarima grada. Tu se kao poseban ističe prelazak pod mletačku vlast, kada se po uzoru na ostale gradove (naročito Drač) predaja grada omogućila uz uslov da se sačuvaju, koliko je to moguće, pravila „statuta, naredbi i običaja”. Istina je, ovaj je uslov dodatno dopunjen onim „*quantum poteritis*”, kao i „*secundum Deum & honorem nostri Domini*”, čime je koncept pravnog kontinuiteta, uprkos njegovoj vidljivosti, prilično umekšan. Svoje kazivanje Ortalli nastavlja periodom kada je Dulčić (kako se to obično smatra, iako to pitanje ostaje otvoreno za nauku — A. B.) prepisivao ovaj pravni tekst sa originala koji mu je bio dostupan iz arhiva Vijeća desetorice, doduše donekle mutno kazujući o porijeklu tzv. Albanske škole, tj. bratovštine uspostavljene u Veneciji sredinom XV vijeka. U konačnici ovog teksta, Ortalli ukazuje i na izvjesne omaške, netačnosti i nedosljednosti u samom tekstu, uistinu, samo primjerice, ne opterećujući čitaoca njihovom brojnošću.

Drugi među trima tekstovima, Olivera Jensa Schmitta, polazi od nešto dubljeg istorijskog mapiranja regiona, uvodeći kao referentne rimski, grčki, slovenski i druge slojeve, kao i različite administrativne i etničke obrasce. Time nam autor i otkriva svoju nakanu u tekstu, a to je da odredbe Statuta smjesti u njegov širi istorijski kontekst. S tim

ciljem Schmitt prvenstveno pozicionira Statut između „dalmatinske tradicije”⁶⁰ i „srpsko-vizantijskog uticaja”. I Schmitt u ovom pothvatu polazi od poređenja skadarskog sa budvanskim i kotorskim statutom, nastavljajući sa formalnom podjelom teksta, kao i pojedinačnim pravnim oblastima u njemu. Baveći se datiranjem Statuta, autor takođe utvrđuje da se kao krajnji datum nastanka Statuta mora uzeti Dušanovo krunisanje, ali njega interesuje i *terminus post quem*, u čemu ne ide dalje od okvirnog određenja da to moraju biti prve decenije XIV vijeka. Posebno je zanimljiv segment koji skadarski statut stavlja u relaciju sa Zakonikom, u čemu autor i iznosi sud da se Statut može smatrati i njegovim direktnim izvorom, nastavljajući sa analizom odredbi javnog prava u Statutu. Centralni dio ovog teksta čini vrijedna analiza razvoja komunalnog uređenja opština u srednjevjekovnoj Albaniji.⁶¹ Tu Schmitt vješto ukazuje da se vlast u sjevernoalbanskim komunitadima u drugoj polovini XIV vijeka (dakako, ne i samo u njima — A. B.) konstantno uravnotežavala između oblasnih gospodara, episkopske vlasti i same opštine kao političkog faktora. Ovome slijede kazivanja o ustrojstvu i radu osmočlanog Vijeća, ali i o djelatnosti skadarskih sudija. Autor proširuje komparaciju Statuta i na gradove južno od Skadra, u prvom redu na Drač, a nešto kasnije i na druge statute slobodnih opština pok okriljem Svetoga Marka.

Treći i završni tekst uvodne studije, autorke Lucije Nadin, s početka nam kazuje o jednom neočekivano dobro sačuvanom i poznatom korpusu običajnog prava (*Kanun*) suprotstavljajući to poteškoćama koje nauka ima u rekonstrukciji „slike jedne vrlo drugačije gradske stvarnosti”. Istini za volju, autorka donekle prenaplašeno pokušava da izvede etničku i državnu podudarnost „albanskih brđana” i njihovog običajnog prava s jedne, te gradskog stanovništva s pisanim zakonim s druge strane, naročito stavlajući oboje u dvadesetovjekovni kontekst. Autorka, ne zadirući pretjerano u datiranje samog Statuta, u ovom tekstu pokušava da datira sam rukopis⁶² koristeći se grafijom i heraldikom, te zaključuje da mora biti da je ovaj prepis nastao nakon 1479. godine. Na narednih sedamnaest strana, Nadinova donosi pregled najznačajnijih od 268 osnovnih i 11 dodatnih poglavlja Statuta. U tom prikazu autorka kazuje o mogućem broju originalâ Statuta, crkvenim praznicima i neradnim danima u gradu, stratifikaciji stanovništva, poljoprivrednim i zanatskim radovima, izboru zvaničnikâ, a naročito o položaju žena u okviru grada, gdje posebno ističe testamentarnu autonomiju skadarskih stanovnica. Izlaganje sadržaja Statuta zaokružuje prikaz odredaba javnoga prava, naročito onih koje se odnose na krivična djela i kazne, ali se dotiče i stanovitog pitanja krvne osvete. Analizirajući tekst dodatnih poglavlja Statuta, tj. onih koja su nastala pod mletačkom vlašću, Nadinova utvrđuje da se ona

⁶⁰ Pod pojmom Dalmacija Schmitt ovdje podrazumijeva njeno mletačko, administrativno značenje. (*prim. aut.*)

⁶¹ Vide supra.

⁶² Radi se o gorepomenutom Dulčićevom prepisu.

mahom odnose na administrativna pitanja. Tekst se okončava ukazivanjem na značaj Statuta za buduća historijsko-pravna istraživanja jeseni Srednjega vijeka na Jadranu, ali i šire, na ukupnom Mediteranu.

Konačno, nakon Uvodne studije, knjiga nam otkriva svoj nadasve najdragocjeniji dio, a to je sâm izvorni, *volgare* mletački tekst Statuta grada Skadra. Nakon početne „Privilegije Aleksandra Velikog Makedonskog sa grčkog originala prevedene” na latinski, slijedi spisak svih 279 poglavlja (*capitula*) sa pojedinačnim im naslovima. Nakon spiska poglavlja, po redu kako su u njemu i izložena, slijede pojedinačna poglavlja data po modelu: (i) titulus poglavlja, (ii) broj poglavlja i (iii) tekst poglavlja. Po završetku izvornog teksta Statuta, knjiga donosi i njegov prevod na naš savremeni jezik, takođe po gornjem modelu.

Ova je knjiga vrijedan pokušaj da izučavanje poznog Srednjega vijeka na ovom području vrati u interesovanje naučne i istraživačke, ali i šire zainteresovane javnosti na jedan novi način, koji nije podvrgnut višedecenijski dominantnom, državocentričnom i nacionalističkom diskursu kakav se gotovo jedino preporučivao čitaocu. Interesovanje za Statut grada Skadra nije samo priča za pravnike i zaljubljenike u njegovu povijest, već i za etnologe, lingviste, historičare... Mogućnost korištenja gotovog prevoda za one kojima mletačka talijanština nije pristupačna, omogućava da ova knjiga bude i korisno sredstvo u nastavnom procesu kao dodatak pravno-historijskoj literaturi, koju studenti pravâ u Crnoj Gori koriste. Konačno, budući povezane sa relevantnom, najskorijom literaturom i referentnim autorima, odredbe skadarskog statuta, koje nam u ovoj knjizi donosi prof. Bogojević-Gluščević, snažan su podsticaj za dalja i dublja istraživanja i interpretacije koje su ovog puta opravdano izostale.